

Ψυχή και σώμα στην Πλατωνική και την Παλαιοδιαθηκική Θεολογία

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](http://www.remptousia.gr/?p=81854)



Η μελέτη της θεολόγου-νομικού Ε. Παπαϊωάννου ολοκληρώνει σήμερα τη θεώρηση των σχέσεων ψυχής και σώματος, όσον αφορά την αρχαιοελληνική πλευρά της (προηγούμενο άρθρο: <http://www.remptousia.gr/?p=81854>) και εισέρχεται κατόπιν στη διερεύνηση των θέσεων που προβάλλει η Παλαιά Διαθήκη.

Σύμφωνα με την Πλατωνική φιλοσοφία η ψυχή είναι αθάνατη, γιατί ανήκει στον κόσμο του αιωνίου. Άποψη που υποστηρίχθηκε νωρίτερα και από τον Θαλή και τον Πυθαγόρα. Ο Πλάτωνας ασχολήθηκε ιδιαίτερα μ' αυτή την άποψη στο έργο του «Φαίδων». Αντικειμενικός σκοπός του έργου αυτού είναι να δικαιολογηθεί η πίστη στην αθανασία της ψυχής. Μέσω του βιβλίου παρουσιάζονται τέσσερα επιχειρήματα που ενισχύουν το συλλογισμό ότι η ψυχή επιζεί του θανάτου.

Πρώτον υπάρχει μια πίστη ότι η ψυχή μετέχει σε πολλές διαδοχικές ζωές (πίστη στην μετεμψύχωση ή στην μετενσάρκωση). Κάθε εξέλιξη στη φύση είναι εν γένει κυκλική, είναι επομένως λογικό να υποθέσει κανείς ότι η ίδια κυκλική πορεία ισχύει και στην περίπτωση του θανάτου και του ερχομού στη ζωή. Αν δεν ήταν έτσι, αν η διαδικασία του θανάτου δεν ήταν αντιστρεπτή, η ζωή θα εξαφανιζόταν εν τέλει από το σύμπαν. Κατά δεύτερον, το δόγμα ότι αυτό που αποκαλούν οι άνθρωποι «μάθηση» είναι στην πραγματικότητα «ανάμνηση» δείχνει ή τουλάχιστον έτσι φαίνεται, ότι η ζωή της ψυχής είναι ανεξάρτητη από το σώμα.



Πηγή: ramhornd.blogspot.com

Σύμφωνα με το τρίτο επιχείρημα η ψυχή έχει δει-γνωρίζει- τις Ιδέες, που είναι αιώνιες, αναλλοίωτες και αμιγείς. Η ψυχή είναι όπως οι Ιδέες, είναι επομένως αθάνατη. Τέλος το τέταρτο επιχείρημα είναι και το πιο περίπλοκο. Στο βιβλίο, ο Σωκράτης αρχίζει ανακαλώντας στην μνήμη του το πρώιμο ενδιαφέρον για την εξερεύνηση των αιτιών της ύπαρξης και της αλλαγής-του είναι και του γίνεσθαι- καθώς και την έλλειψη ικανοποίησής του με τις εξηγήσεις που επικρατούσαν ως τότε. Παρουσιάζει ως αίτια των πάντων τις Ιδέες. Πρώτα, και με κάποια επιφύλαξη λέγει ότι κάτι γίνεται, για παράδειγμα, θερμό, επειδή και μόνο μετέχει στην θερμότητα. Έπειτα λίγο πιο τολμηρά, ετοιμάζεται να πει ότι γίνεται θερμό επειδή συμμετέχει στην φωτιά που συνεπιφέρει την θερμότητα. Αν, λοιπόν, η φωτιά φέρνει την θερμότητα, δεν μπορεί να συμμειχθεί με το ψύχος, που είναι το αντίθετο της θερμότητας. Ο ίδιος συλλογισμός εφαρμόζεται εν συνεχεία και στην ψυχή. Τα ανθρώπινα όντα είναι ζωντανά με το να μετέχουν στη ζωή, και ειδικότερα με το να έχουν ψυχές που συνεπιφέρουν τη ζωή. Αφού η ψυχή είναι ο φορέας της ζωής, δεν μπορεί να αποδεχθεί το θάνατο που είναι το αντίθετο της ζωής. Άρα στην περίπτωση αυτή η ψυχή δεν μπορεί να χαθεί και είναι αθάνατη.[55]

Πρέπει να καταστεί σαφές ότι η πλατωνική θεώρηση της ψυχής ως φορέα της ζωής, διαφέρει ριζικά από εκείνη της Π.Δ. Στον Πλάτωνα η ψυχή είναι φορέας της

ζωής μέσα στην οντολογική της αυτονομία και το σώμα δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα πρόσκαιρο «φυλακτήριό» της. Αντίθετα στην Π.Δ. η ψυχή ποτέ δεν μπορεί να νοηθεί ξεχωριστά από το σώμα. Και η ζωή της οποίας αποτελεί φορέα δεν ζωογονεί τίποτε άλλο παρά το σώμα. Έτσι δεν αφήνεται καμία υπόνοια για αυτονόμησή της από το σώμα ούτε κατά την ενοίκησή της σε αυτό ούτε κατά τον θάνατο.

Φυσικά έχουν διατυπωθεί και άλλα, πολλά περισσότερα περί ψυχής από τους αρχαίους σε σχέση με τα πολύ λίγα τα οποία παραθέσαμε. Σκοπός ωστόσο της σύντομης αυτής παράθεσης δεν ήταν να παρουσιάσουμε τις φιλοσοφικές θέσεις σε πληρότητα, αλλά τα σημεία εκείνα τα οποία επηρέασαν ή τουλάχιστον φαίνεται να σχετίζονται με αντιλήψεις που διατυπώνονται σε διάφορα σημεία της Π.Δ.

3.2. Ψυχή και Σώμα στην Π.Δ.

Όπως θα καταδειχθεί από την πραγμάτευση του θέματος μας στις επόμενες υποενότητες, η σύνδεση της ψυχής με μία καθαρά σωματική – οργανική λειτουργία από την αρχή της παρουσίας της στην Π.Δ. έχει τεράστια σημασία για ολόκληρη την παλαιοδιαθηκική ανθρωπολογία. Η σημασία αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι παρά τις εναλλαγές οι οποίες σημειώνονται στη νοηματοδότηση της ψυχής, τόσο στα πρώιμα όσο και στα μεταγενέστερα παλαιοδιαθηκικά κείμενα, ποτέ δεν εγκαταλείπεται η αρχική έννοια της ψυχής, ως αναπνοής – πνοής ζωής, κατ' επέκταση ως ζωτικής ενέργειας, η αν θα θέλαμε διαφορετικά ως εκείνου του στοιχείου που ζωοποιεί τα όντα.

Ο ουσιαστικός δεσμός της ψυχής με μία ζωτικής σημασίας οργανική λειτουργία δεν μειώνει την αξία της ως πνευματικό μέγεθος στον άνθρωπο. Καταδεικνύει απλά τον άρρηκτο σύνδεσμό της με το σώμα. Αυτός ο άρρηκτος σύνδεσμος της ψυχής με το σώμα είναι η λυδία λίθος για την κατανόηση της παλαιοδιαθηκικής ανθρωπολογίας, η οποία αντιδιαστέλλεται προς κάθε δυαλιστικό διαχωρισμό μεταξύ ψυχής και σώματος. Κάθε παρέκκλιση από την ορθή κατανόηση της σχέσεως μεταξύ ψυχής και σώματος στα κείμενα της παλαιάς διαθήκης, αντανακλά αναπόφευκτα και στην καθολική θεώρηση της οντολογίας του ανθρώπου σε όλες της τις διαστάσεις.

Οι συνέπειες μίας λανθασμένης θεώρησης του ανθρώπου ως όντος καθίστανται ιδιαίτερα εμφανής στο ζήτημα της μεταθανάτιας «τύχης» του ανθρώπου. Με άλλα λόγια μία ψυχή η οποία εκλαμβάνεται οντολογικά μόνον ως άρρηκτα συνδεδεμένη με το σώμα, πράγμα που συμβαίνει στην Παλαιά Διαθήκη, μπορεί να θεωρηθεί στην πληρότητά της μόνο ενωμένη μαζί του. Είναι αναπόφευκτο λοιπόν, μετά από την διάλυση της ενότητας μεταξύ ψυχής και σώματος, η οποία επέρχεται με τον

θάνατο, η αναζήτηση της σωτηρίας της ψυχής να λαμβάνει χώρα όχι στην πλατωνική αυτονομία η οποία προϋποθέτει κάποια πιθανή αθανασία, αλλά στην ανάσταση, η οποία σημαίνει την επανασύνδεσή της με το σώμα, πράγματα τα οποία θα δούμε αναλυτικά στη συνέχεια.

Ο άρρηκτος δεσμός μεταξύ ψυχής και σώματος ως βασική έννοια της παλαιοδιαθηκικής ανθρωπολογίας γίνεται ιδιαίτερα εμφανής μέσα από εκείνα τα χωρία τα οποία συνδέουν την ψυχή με κάποιο μέρος του ανθρώπινου σώματος. Η παρατήρηση αυτή οδηγεί τον μελετητή σε δύο βασικά συμπεράσματα: Αφ' ενός δεν υπάρχει κάποιος ειδικός χώρος – τόπος – μέλος του σώματος ο οποίος να αποτελεί τον αποκλειστικό φορέα της ψυχής υπό την έννοια του δοχείου. Αφ' ετέρου, σε συνάφεια με το πρώτο συμπέρασμα, κάθε μέρος του ανθρώπινου σώματος μπορεί να αποτελεί φορέα της ψυχής, καθώς και μέσω εκδήλωσης των ενεργειών της.

[Συνεχίζεται]

[55] Πλάτων : Φαίδων – Πρωταγόρας, Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια: Ευ. Παπανούτσος, Β. Τατάκης, Αθήνα, σ. 38 κ.ε.